

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ปัญหาทางจริยธรรมและความชอบธรรมในการรายงานข่าวเชิงสืบสวน “รายงานแปซิฟิก” อาศัยแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาดังต่อไปนี้

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- แนวคิดในเรื่องจริยธรรม
- แนวคิดที่เกี่ยวกับเรื่องสิทธิ
- แนวคิดเกี่ยวกับการรายงานข่าวเชิงสืบสวน
- แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลางในการรายงานข่าว
- ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ทฤษฎีเกี่ยวกับการควบคุมสื่อมวลชน
- ทฤษฎีผู้ทรงอภิมหา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- งานวิจัยเกี่ยวกับการควบคุมสื่อมวลชน
- งานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชน

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อมวลชน (สุกัญญา สุคปรรทัต , 2538)

เมื่อพูดถึง “จรรยาบรรณ” ของสื่อมวลชน คนไทยโดยทั่วไปมักจะพูดถึงผลที่ออกมาแล้ว โดยส่วนใหญ่จะพิจารณาถึงผลงานของสื่อมวลชนที่ปรากฏสู่สาธารณะว่าดี หรือไม่ดี ถูกต้องตามศีลธรรมและกฎหมายหรือไม่ นั่นคือการพิจารณาตรงผลที่เกิดขึ้นแล้ว แต่เรายังจะไม่ได้มองไปถึงจุดสำคัญที่สุด คือ “จุดของการตัดสินใจเลือกกระทำของสื่อมวลชน”

หลักเกณฑ์ทางจริยธรรมอันเป็นพื้นฐานทางวารสารศาสตร์ เรียกว่า จริยธรรมคลาสสิก มีพื้นฐานมาจากโลกตะวันตก ซึ่งเน้นที่เสรีภาพในการเลือกปฏิบัติ มากกว่าจะเน้นที่การตรวจสอบและจับผิดผลที่ออกมาแล้ว เช่นที่สังคมเผด็จการมักเน้นการพิจารณาผลการปฏิบัติที่ออกมาแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะมองว่าไม่ดี และหาทางป้องกันความไม่ดีด้วยการควบคุมสื่อมวลชน

จริยธรรมสากล จะเน้นที่การตัดสินใจ เพราะคุณค่าที่สำคัญที่สุดของมนุษย์อยู่ที่การตัดสินใจและตรงจุดการตัดสินใจนี้เอง ที่สื่อมวลชนสามารถจะเลือกได้ว่า เขาจะคำนึงผลกระทบที่เกิดขึ้น หรือคำนึงถึงธรรมชาติของการกระทำในตัวเองว่าดีหรือไม่ดี ผลจะดีหรือไม่นั้นเขาสามารถเลือกได้ด้วยตนเอง ได้แก่การตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีการเช่นใด

ปรัชญาของจริยธรรมยุคคลาสสิก แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. หลักการเน้นที่ผลกระทบ (Teleological) เป็นหลักการที่เน้น “ผลกระทบ” ที่จะเกิดขึ้นต่อสังคม มีรูปแบบสำคัญ 2 รูปแบบ คือ

- หลักการเกี่ยวกับอัตตา (Egoism) บุคคลที่จะตัดสินใจโดยยึดหลักอัตตา จะคำนึงว่า การตัดสินใจของเขาจะก่อให้เกิดผลดีที่สุดอันใดแก่ตัวเขาเอง มากกว่าที่จะคำนึงถึงสื่อมวลชนอื่น หรือเพื่อผู้รับสาร เช่นหลักการของ ไอร์ แรนด์ (Ayn Rand's Ethics of Rational Self-Interest) ซึ่งกล่าวว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดของมนุษย์คือการนับถือตนเอง และการสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองคือสิ่งสำคัญที่สุด

-จริยธรรมแบบนักปฏิบัตินิยม (John Dewey's Machiavellian Pragmatic Ethics) จอห์น ดิวอี้ มีหลักการทางจริยธรรม ที่คำนึงถึงผลกระทบหรือเป้าหมายที่พึงบังเกิดขึ้น ดังนั้นวิธีการไม่ว่าดีหรือเลว เป็นสิ่งที่สามารถปรับได้ตลอดเวลาเพียงเพื่อให้ได้ผลอย่างที่ต้องการ สื่อมวลชนจะใช้วิธีการใดถือว่าคุณต้องทั้งสิ้น หากวิธีการนั้นจะทำให้ได้มาซึ่งข่าวสารที่ที่ต้องการ สรุปได้ว่า

ความถูกต้องหรือความผิดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ วิธีการที่ผิดจะกลายเป็นวิธีที่ถูกต้องถ้าสามารถทำให้เราเดินไปถึงเป้าหมายที่ต้องการได้

- หลักการที่เกี่ยวกับประโยชน์นิยม (Utilitarianism) บุคคลที่ยึดหลักการนี้จะคำนึงถึงประโยชน์ที่จะบังเกิดแก่คนส่วนใหญ่ เช่น หลักการของ John Stuart Mill ซึ่งกล่าวว่า จริยธรรมที่ดีที่สุด คือ จริยธรรมที่มุ่งนำความสุขมาให้แก่คนส่วนใหญ่ (The best ethical position is the one which seeks to bring the most happiness to the **greatest number** of people)

2. หลักการที่เน้นหน้าที่ (Deontological) หลักการนี้เสนอว่า พฤติกรรมโดยทั่วไปของมนุษย์สามารถพิจารณาได้โดยธรรมชาติของตัวมันเองว่า มีธรรมะ (moral) หรือไร้ธรรมะ (Immoral) คนกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับการวัดความถูกต้องหรือไม่ถูกต้องของพฤติกรรม เฉพาะที่ผลเพียงอย่างเดียว

- แนวคิดของเอ็มมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) (Clifford G. Christians et al. , 1987 : 1-24) แนวคิดของเขาเรียกว่า เป็น “Duty Ethics” เป็นแนวคิดที่เน้นไปที่ “หน้าที่” คานท์ กล่าวว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นคำตอบว่าการกระทำที่ทิ้งลงไปถูกต้องหรือไม่ แต่การกระทำที่ถูกต้องขึ้นอยู่กับว่าคนๆนั้นได้ปฏิบัติตามหน้าที่หรือไม่

การปฏิบัติหน้าที่นั้นจะขึ้นอยู่กับ “มโนสำนึก” (Conscience) ของแต่ละบุคคล คานท์ กล่าวว่า มโนสำนึกเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกของทุกคน มีรากฐานมาจากกระแสรับสั่งจากพระเจ้า คานท์ เชื่อใน “เจตนารมณ์ที่ดีงาม” (Good will) อย่างเคร่งครัด เขานิยามคำนี้ว่า หมายถึงการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะทำในสิ่งที่ตนคิดว่าต้องทำ มากกว่าจะพะวงว่าสิ่งที่ทำจะก่อให้เกิดผลอย่างไร

กฎทางศีลธรรม (the moral rule) ในความคิดของคานท์ เป็นกฎที่ไร้ข้อยกเว้น ไร้ข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติ สัญญาคือสิ่งที่ต้องปฏิบัติ หากบุคคลสามารถล้มเลิกสัญญาได้โดยมีข้ออ้างที่ดูเหมาะสม สัญญาก็จะไร้ความหมาย แล้วสังคมจะเดินไปสู่ความวุ่นวาย ความประพฤติบางอย่างถือได้ว่าผิดตลอดกาล เช่น การไม่ซื่อสัตย์ การลักขโมย ความประพฤติบางอย่างถือได้ว่าถูกต้องตลอดกาล เช่น การพูดความจริง การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สำหรับคานท์แล้ว ความผิดก็คือความผิดไม่สามารถทำให้ถูกขึ้นมาได้ด้วยข้ออ้างบางอย่าง

- แนวคิดของอริสโตเติล เป็นแนวคิดที่คำนึงถึงธรรมชาติของการกระทำ รวมถึงแนวคิดว่าด้วยทางสายกลางของอริสโตเติล (Aristotle : Golden Mean) เป็นวิธีการเลือกประพฤติปฏิบัติ

ที่ดิ่งงาม ที่เหมาะสมว่าอยู่ตรงกลาง แต่ไม่ใช่ตรงกลางในเชิงคณิตศาสตร์ เป็นตรงกลางที่เหมาะสม ที่ผู้ปฏิบัติจะรู้ได้ด้วยตนเอง

อริสโตเติล เห็นว่า บุคคลที่ประพฤติดชอบ คือบุคคลที่ใช้ความซื่อสัตย์ (Honesty) และจินตนาการ (Imagination) ในการหยั่งหาจุดกึ่งกลางระหว่างความเกินพอดี (Excess) และความขาดพร่อง (Defect) อริสโตเติล ไม่คิดว่าทางสายกลางเป็นวิถีของคนอ่อนแอและไม่สู้คน แต่เขาเห็นว่า มันเป็นทางของคนที่ใช้เหตุผลอย่างซื่อสัตย์ต่อตนเอง และอย่างมีจินตนาการที่มองเห็นภาพแห่งความสร้างสรรค์ และความสูญเสียที่กำลังจะเกิดขึ้น

แต่จริยธรรมในยุคคลาสสิกล้วนแต่มีจุดอ่อนในตัวเอง เพราะสื่อมวลชนที่คำนึงถึงแต่ผลกระทบจะรู้ได้อย่างไรว่า สิ่งที่เขาเลือกปฏิบัตินั้นจะก่อให้เกิดผลอย่างไร ในทางตรงกันข้ามสื่อมวลชนที่คำนึงถึงหน้าที่ คำนึงถึงแต่ลักษณะของการปฏิบัติของตนว่าจะต้องดิ่งงามในจินตนาการ และมโนสำนึก โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ก็จะมีปัญหาคนในสังคมยากที่จะยอมรับได้ การเคร่งในภาระหน้าที่อย่างสุดโต่งจะนำมาซึ่งความขัดแย้งกับองค์กรอื่นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

จริยธรรมยุคใหม่ (Eclectic System of Journalism Ethics) (สุกัญญา สุกบรรทัด , 2538)

เอ็ดมันด์ แลมเบิร์ต ได้วางกรอบจริยธรรมยุคใหม่ ที่เรียกว่าระบบ Eclectic โดยยังวางรากฐานอยู่ในเงื่อนไขอารยธรรมคริสเตียน แต่เป็นเงื่อนไขที่เน้นเจาะลงไปในวิชาชีพมากกว่าจะเป็นบทบัญญัติที่อ้างกันลอยๆ เป็นกฎจริยธรรมที่ชัดเจนพอที่ใครก็ตามที่เผชิญสถานการณ์นั้นสามารถนำไปเป็นหลักปฏิบัติได้ แลมเบิร์ต เสนอกรอบของจริยธรรมดังต่อไปนี้

1. หลักการพูดความจริง (The Principle of Truth Telling) เป็นหลักการที่สื่อมวลชนพยายามเต็มที่ทุกรูปแบบที่จะแสวงหาข่าวสารที่ถูกต้อง ยุติธรรม และปราศจากอคติ สื่อมวลชนจะต้องตรวจสอบแล้วตรวจสอบอีกเพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลนั้นถูกต้องอย่างแท้จริง ต้องตรวจสอบอย่างพิถีพิถันระหว่าความแท้-ไม่แท้ของข้อมูล และแหล่งข่าว ต้องซื่อสัตย์ต่อข้อเท็จจริง แม้จะมีความจำเป็นเรื่องเวลาที่ต้องออกข่าวให้ทันเวลาก็ไม่ใช้ข้ออ้างที่จะเสนอข่าวไปโดยไม่ได้ตรวจสอบก่อน

ในการทำหน้าที่ของนักข่าว นอกจากจะใช้เทคนิควิธีการต่างๆ เช่นค้นคว้าเอกสาร สัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือด้วยการสังเกต มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และต้องเข้าใจในความจริงของสังคม หรือกระแสบริบทของสังคมเป็นอย่างดี ในการค้นหาความจริง นักข่าวต้องใช้วิธีการที่มีศีลธรรม แต่แลมเบิร์ต ยอมรับว่า บางครั้งวิธีการที่ไม่ถูกต้องด้วยศีลธรรมอาจจะต้องนำ

มาใช้ เพียงแต่่วิธีดังกล่าวจะต้องได้รับการชี้แจงแสดงเหตุผลและความจำเป็นอย่างเปิดเผยในเนื้อหาข่าวควย

2. หลักความยุติธรรม (The Principle Of Justice) ในเรื่องความยุติธรรม มาตรฐานของหนังสือพิมพ์ วอชิงตัน โพสต์ จะเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย ซึ่งมีดังนี้

1. ข่าวที่ยุติธรรม ต้องไม่ละเลยประเด็นสำคัญของเรื่อง ดังนั้นความยุติธรรม หมายถึง ความครบถ้วนของข่าว

2. ข่าวที่ยุติธรรม จะต้องไม่หยิบยกประเด็นรองมาแทนประเด็นหลัก ดังนั้นความยุติธรรม หมายถึง ความตรงประเด็น

3. ข่าวที่ยุติธรรม ต้องไม่สร้างความเข้าใจผิดและจะต้องไม่หลอกลวงผู้อ่าน ดังนั้นความยุติธรรม จึงหมายถึง ความซื่อสัตย์ต่อผู้อ่าน

4. ข่าวที่ยุติธรรม จะต้องไม่กลบเกลื่อนอารมณ์หรืออคติของผู้เสนอ ความยุติธรรมหมายถึง ความตรงไปตรงมา ไม่ใช่ภาษาที่ขมกยอนชี้นำ

3. หลักเสรีภาพ (The Principle Of Freedom) หลักเสรีภาพ แท้ที่จริงคือหลักที่เป็นหัวใจของความยุติธรรมนั่นเอง สังคมตะวันตกเชื่อว่า การลิดรอนสิทธิเสรีภาพนำมาซึ่งความยุติธรรม

4. หลักมนุษยธรรม (Principle of Humane) หมายถึง หลักการที่สื่อมวลชนจะไม่สร้างความเจ็บปวดและความทุกข์ให้ผู้อื่นถ้าไม่จำเป็น สื่อมวลชนต้องตัดสินใจว่าจะเซนเซอร์ข่าวนั้นด้วยตนเองในระดับใด แต่ไม่ใช่หมายถึงการยอมตามผู้มีอำนาจโดยปราศจากการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน อันหมายถึงว่า จะทำให้ความเป็นตัวของตัวเองลดน้อยลงไปด้วย สื่อมวลชนจะต้องพิจารณาด้วยมโนสำนึกว่าจะปิดกั้นข่าวนั้นหรือไม่ หรือถ้าจะนำเสนออย่างไร โดยคำนึงถึงหลักมนุษยธรรม

5. หลักของนายทนายเรือ (Principle of Stewardship) หมายถึงหลักการของความรับผิดชอบในการจัดการวิถีชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นด้วย สื่อมวลชน คือผู้ที่อยู่ในฐานะที่จะเผ่ากระแสนแห่งการอภิปรายถกเถียงในสังคมให้โปร่งใส อยู่ในฐานะที่จะผดุงความ

ยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะสื่อมวลชนคือ นายท้ายเรือแห่งเสรีภาพ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น คำนึงถึงสิทธิของสาธารณะ และคำนึงถึงจรรยาบรรณของตนเอง

แนวคิดด้านจริยธรรมทั้งยุคคลาสสิก และสมัยใหม่ จะนำมาอธิบายแนวทางการตัดสินใจทางจริยธรรมของบุคคลทั้ง 6 กลุ่มที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้

การตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม

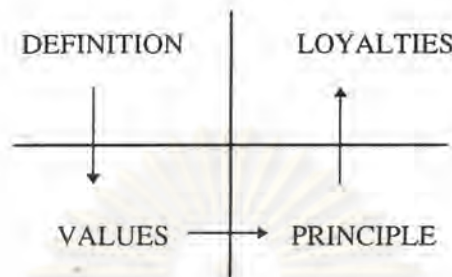
การตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม หมายถึง การตัดสินใจที่ชอบด้วยเหตุผล ด้วยมโนสำนึกที่ แน่วแน่ว่าสิ่งที่ตนปฏิบัติไปนั้นเป็นสิ่งที่ถูกที่ชอบ ในสังคมประชาธิปไตยเป็นสังคมของการอภิปรายถกเถียงเพื่อให้ได้ทางเลือกที่ดีที่สุดเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ โดยมีกติกากว่าด้วยการคิดอย่างมีเหตุผลเป็นกรอบ

การคิดอย่างมีเหตุผล เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งเพราะแสดงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีจุดเด่น คือการใช้สมอง โดยเฉพาะเมื่อการคิดอย่างมีเหตุผลนั้นสอดคล้องกับมโนสำนึก การคิดอย่างมีเหตุผล เป็นกลไกควบคุมการถกเถียงในสังคมประชาธิปไตย ทำให้ทุกฝ่ายยอมรับฟังความเห็นของผู้อื่น เป็นกลไกที่ยอมรับให้สังคมเป็นผู้พิพากษา เป็นกลไกที่ยอมรับในคุณค่าสูงสุดของมนุษย์ คือ “ความคิด” อันนำมาซึ่งอำนาจในการใช้เหตุผล และเป็นกลไกที่ปฏิเสธความไร้เหตุผล

กล่องของพอตเตอร์ (Potter Box) (Clifford G.Christians et al. , 1987)

การคิดในเชิงศีลธรรมจะมีระบบของตัวเอง ก่อนการตัดสินใจของสื่อมวลชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เขาจะต้องมีระบบการตัดสินใจของตนเองที่อาศัยตัวแปรต่างๆ ทั้งในด้านค่านิยม และความรู้สึกนึกคิดที่เขามีต่อสังคมและโลกในขณะนั้น

ดร.ราล์ฟ พอตเตอร์ (Ralph Potter) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้เขียนแผนผังของการตัดสินใจนี้ขึ้น เป็นแผนผังเชิงวิเคราะห์ทางจิตวิทยา ออกมาเป็น 4 มิติด้วยกัน ดังนี้

THE POTTER BOX

ระบบกระบวนการความคิดทางศีลธรรม ตามแนวคิดของพอตเตอร์ เริ่มด้วย

- ในมิติที่ 1 เป็นการให้คำนิยาม (Definition) กับสถานการณ์หรือกรณีปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วดูตามหลักการของสื่อมวลชนว่าเป็นอย่างไร

- ในมิติที่ 2 เป็นการพิจารณาที่ค่านิยม (Value) ว่าค่านิยมในสังคมเกี่ยวกับกรณีปัญหาเป็นอย่างไร

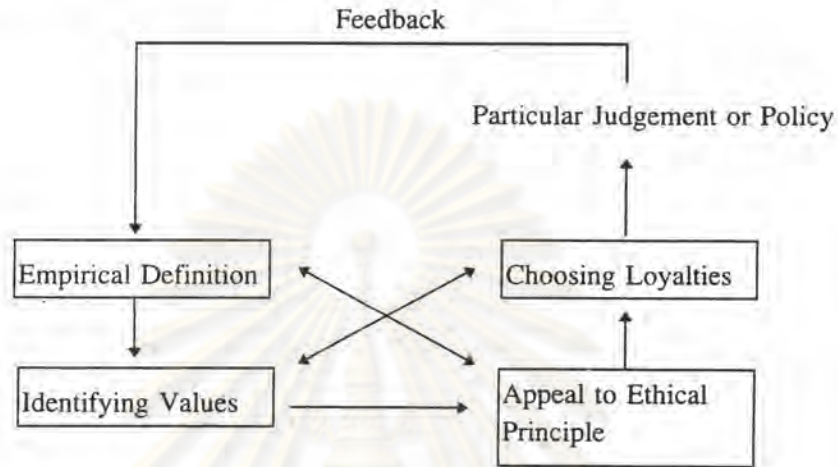
- ในมิติที่ 3 เป็นการพิจารณาหลักการ (Principle) ว่าจะนำมาอธิบายการเลือกกระทำของสื่อมวลชนได้อย่างไร

- ในมิติที่ 4 เป็นการพิจารณาความภักดี (Loyalties) ว่าสื่อมวลชนเลือกที่จะภักดีต่อใคร

การเคลื่อนย้ายจากมิติหนึ่งไปสู่อีกมิติหนึ่งทำให้เรามองเห็นกระบวนการคิดของเราชัดเจนขึ้น ในขณะที่เดียวกันถ้าเรามองเห็นว่า มิติไหนคือมิติที่มีปัญหา เราอาจจะเพิ่งพิจารณาเฉพาะมิตินั้นให้ลึกซึ้งเพียงมิติเดียว

แต่ทั้งหมดนี้ มิติที่ควรสอดส่องมากที่สุดคือ มิติที่ 4 ว่าด้วย Loyalty จริงๆ แล้ว สื่อมวลชนทำเพื่อใคร

สำหรับ Potter Box เมื่อสื่อมวลชนนำไปใช้อย่างซื่อสัตย์และจริงจัง จะต้องมองว่า มิติทั้งสี่ เป็นวงกลมที่เชื่อมโยงเข้าหากัน และเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

Potter Box จะนำมาอธิบายการเลือกตัดสินใจอย่างมีจริยธรรมของกลุ่มผู้ผลิตรายการใน กรณีที่กลุ่มผู้ผลิตรายการ มีเกณฑ์ตัดสินใจทางจริยธรรมที่แตกต่างจากคนกลุ่มอื่น

หลักการทางศีลธรรม (Moral Rules) (สุกัญญา สุดบรรทัด , 2538)

เกิร์ต (Gert B. , 1988) ได้กล่าวถึงการตัดสินใจทางศีลธรรมของคน โดยยกประเด็น ขึ้นมาก่อนว่า หลักการทางศีลธรรมมีอะไรบ้างที่คนทั้งโลกทุกศาสนายอมรับได้ว่าถือข้อปฏิบัติที่ดี

เกิร์ต ได้กล่าวถึงหลักทางศีลธรรมดังกล่าว ว่าประกอบไปด้วย

1. การไม่ฆ่า	6. การไม่หลอกลวง
2. การไม่สร้างความเจ็บปวด	7. รักษาสัญญา
3. การไม่ทำให้พิการ	8. ไม่คดโกง
4. การไม่ทำให้สูญเสียอิสรภาพ	9. เคารพกฎหมาย
5. การไม่ทำให้ผู้อื่นหมดความสุข	10. ปฏิบัติตามหน้าที่

หัวข้อแรก เป็นการหลีกเลี่ยงที่จะกระทำในสิ่งที่ทุกคนไม่ปรารถนาให้เกิดขึ้น และหัวข้อสุดท้ายเป็นการหลีกเลี่ยงการกระทำที่อาจจะสร้างสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา

ตามแนวคิดของเกิร์ต ทุกคนจะต้องรักษาหลักศีลธรรมดังกล่าว จะละเมิดก็ต่อเมื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำของตนได้ (Moral Justification) เช่นเดียวกับเดนิ เอเลียต ที่อธิบายว่า การยกเลิกกฎนี้อาจทำได้ แต่ต้องมีเหตุผลที่คนทั่วไปยอมรับได้ นั่นคือต้องสร้างความชอบธรรม (Moral Justification) ให้แก่การปฏิบัติของตนเองให้ได้

สิ่งที่ชอบธรรม หมายถึง การกระทำที่คนที่มีเหตุผลทุกคนยอมรับว่า กระทำได้ กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมเป็นกฎสาธารณะ การละเมิดต้องให้สาธารณะยอมรับ

ในจุดนี้จะมองเห็นการเชื่อมโยงมุมมองทางศีลธรรมเข้ากับมุมมองทางวิชาชีพ และมุมมองทางสังคม สังคมประชาธิปไตยต้องการการตัดสินใจ แต่อะไรสำคัญกว่ากัน ระหว่างวิชาชีพกับศีลธรรม จะทำอย่างไรหากหน้าที่ของเราคือต้องได้ข่าว แต่วิธีการที่เรากระทำอาจผิดหลักศีลธรรม

เกิร์ต กล่าวว่า ขอบ่างทางวิชาชีพ เช่น จำเป็นต้องให้ได้ข่าว จำเป็นต้องได้ข่าวทันเวลา จำเป็นต้องสะท้อนชีวิตส่วนตัวของบุคคลสาธารณะ ฯลฯ ไม่ใช่ข้ออ้างที่จะละเมิดหลักทางศีลธรรม ยกเว้นจะสามารถสร้างความชอบธรรมให้เป็นที่ยอมรับต่อสาธารณชนได้ด้วยกระบวนการวิธีที่เปิดเผยมุมมอง

ในการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน หน้าที่ของการเสนอความจริงเป็นหน้าที่สำคัญที่สุด การหลอกลวงโดยสื่อมวลชนจึงเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้โดยสิ้นเชิง การหลอกลวงนั้นหมายรวมถึงการโกหก หรือการปกปิดข้อมูล

การไม่รายงานข่าวเป็นความรับผิดชอบ เพราะไม่ทำหน้าที่ Investigative Reporting ทำให้สังคมไม่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ถ้าไม่รายงานข่าวนั้นเพราะเป็นผลประโยชน์ก็จะเป็นความเลวร้ายโดยสิ้นเชิง ไม่ต้องสร้างความชอบธรรม แต่การสร้างความชอบธรรม โดยการไม่รายงานข่าวนั้น อาจทำได้เมื่อสามารถพิสูจน์และยอมรับได้ว่า จะเกิดผลร้ายต่อส่วนรวม

เดนิ เอเลียต (Deni Elliot , 1987) เสนอวิธีที่จะช่วยให้สื่อมวลชนสามารถวิเคราะห์การกระทำของตัวเองว่าหลอกลวงหรือไม่ โดยใช้มาตรการดังต่อไปนี้

1. ต้องตระหนักว่า ไม่มีมนุษย์คนไหนต้องการจะถูกหลอกหลวง สื่อมวลชนจะได้ชื่อว่าเป็นผู้หลอกหลวง หากสร้างความเข้าใจผิดโดยเจตนา

2. ถามตัวเองว่า การกระทำเช่นนั้นจัดได้ว่าเป็นการโกหกหรือไม่

3. ถ้าพฤติกรรมนั้น มิใช่การโกหก แต่เป็นการปกปิดข้อมูล การปกปิดนั้นมีลักษณะดังนี้หรือไม่

ก. ผิดสัญญา

ข. คดโกง

ค. ผิดกฎหมาย

ง. ละเมิดภาระหน้าที่ของสื่อมวลชน

4. หากมีลักษณะตามข้อ 3 แม้เพียงประการเดียว ถือว่าพฤติกรรมนั้นหลอกหลวง จำเป็นต้องสร้างความชอบธรรม

5. การสร้างความชอบธรรม คือการถามตัวเองว่า

ก. สาธารณชนจำเป็นต้องได้ข้อมูลที่สื่อมวลชนปกปิดไว้ด้วยการหลอกหลวงหรือไม่

ข. ท่านได้พยายามใช้วิธีอื่น(ที่ไม่โกหกหลอกหลวง) อย่างเต็มที่ถึงที่สุดแล้วหรือไม่

ค. ท่านเต็มใจแถลงเหตุผลให้ผู้อ่านหรือผู้ชมได้ทราบโดยต้องแท้หรือไม่

ง. ลองสมมติว่าท่านเป็นคนในอาชีพอื่น แล้วพบสถานการณ์เดียวกันท่านจะทำการเดียวกันนี้หรือไม่

ลักษณะการปรับตัวไปตามสถานการณ์ของ “การคิดอย่างมีเหตุผล” กับการสร้างความชอบธรรม (Moral Justification) ในการวินิจฉัยความถูกและความผิดนั้น ทฤษฎีแห่งการสร้างความชอบธรรม ถือว่าขึ้นกับสถานการณ์ โดยปกติแล้วสื่อมวลชนต้องปฏิบัติด้วยสำนึกทางศีลธรรมและจริยธรรม แต่ในบางกรณีการกระทำของสื่อมวลชนอาจเสี่ยงต่อความไร้ศีลธรรม แต่หากสามารถสร้างความชอบธรรมให้ผู้มีเหตุผลทุกคนสามารถยอมรับได้ ก็ถือว่าในกรณีเช่นนั้นสังคม

อาจสามารถยอมรับการกระทำของสื่อมวลชนได้ แต่จะต้องเป็นการกระทำที่เปิดเผย สามารถอธิบายได้เป็นเรื่องราวๆ ไป เป็นการตัดสินใจที่ผ่านการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลแล้ว

หลักการทางศีลธรรม จะนำมาอธิบายการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของบุคคลทั้ง 6 กลุ่มในกรณีที่เกิดปัญหาหมิ่นเหม่ที่จะละเมิดศีลธรรม

แนวคิดในเรื่องสิทธิ

1. สิทธิที่จะรู้ (The Right to Know)

สิทธิที่จะรู้ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยเป็นสิทธิที่ต้องมีไว้ เพราะคนในสังคมจำเป็นต้องนำข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของเขาในสังคม ความ “รู้” ของคนในสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีระบบข่าวสารที่กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง ทำให้ประชาชนมองเห็นทางเลือกหลายทาง สามารถนำไปทดลองจนกว่าจะได้ผลสรุปที่ดีที่สุดแล้วนำไปปฏิบัติร่วมกัน แนวคิดของสังคมประชาธิปไตย เน้นว่า ประชาชนต้องมีสิทธิที่จะรู้ หน้าที่หลักของสื่อมวลชน คือ ผู้ที่ให้ความรู้ข่าวสารแก่ประชาชน (สุกัญญา สุกบรรทัด , 2538)

เพราะเหตุที่ประชาชนมีความจำเป็นต้องรู้ สื่อมวลชนจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวกลางนำความรู้หรือข่าวสารนั้นไปสู่ประชาชน ดังนั้นสื่อมวลชนจึงต้องมีเสรีภาพ นี่คือเหตุผลที่สื่อมวลชนต้องมีเสรีภาพ เพราะมิฉะนั้นสื่อมวลชนจะรับใช้ประชาชนไม่ได้ สื่อมวลชนมีอยู่และเป็นอยู่เพื่อประชาชนเท่านั้น (American Society of Newspaper Editors, 1923) เสรีภาพในการแสวงหาข่าวสารของสื่อมวลชนจึงเป็นที่ยอมรับ และมีการรับรองเสรีภาพนี้ไว้ในกฎหมายประเทศต่างๆ (กุลพล พลวัน 2532 : 596-597 อ้างถึงใน ศรีลักษณ์ ศิลปี 2539 : 31)

สำหรับกฎหมายของประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 ในหมวดที่ 8 ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา 89 บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา การจำกัดเสรีภาพเช่นว่านี้จะกระทำมิได้”

“การให้เสนอข่าวหรือบทความในหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนโฆษณาจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม หรือเวลาที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน”

มาตรา 29 เกี่ยวกับข้อสันนิษฐานในคดีอาญา บัญญัติไว้ว่า

“ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่า บุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้”

ประมวลกฎหมายอาญายังได้บัญญัติรับรองสิทธิของสื่อมวลชน ในการแสวงหาข่าวสารและเสนอข่าวสารไว้บางเรื่อง เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาท

มาตรา 329 บัญญัติว่า

“ผู้ใดแสดงความคิดเห็น หรือข้อความโดยสุจริต

๑.ล.๑

3).ติชมด้วยความเป็นธรรม ซึ่งบุคคล หรือสิ่งใด อันเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำได้

4). ในการแจ้งข่าวสารด้วยความชอบธรรม เรื่องการดำเนินการอันเปิดเผยในศาลหรือในการประชุม ผู้นั้นไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท (กฤตพล พลวัน 2532 : 593 อ้างถึงใน ศรีลักษณ์ ศิลปี 2539 : 3)

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในหมวดสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย จะพบความเชื่อมโยงระหว่างเสรีภาพของสื่อมวลชนในการแสวงหาข่าวสารกับเสรีภาพของประชาชนในการรับรู้ข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็น กล่าวคือ ประชาชนในประเทศใดได้รับหลักประกันสิทธิเสรีภาพในการรับข้อมูลข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นมากเท่าใด สื่อมวลชนก็ย่อมมีเสรีภาพในการแสวงหาข่าวสารมากขึ้นเท่านั้น (กฤตพล พลวัน 2532 ; 593)

2. สิทธิส่วนบุคคล (The Right to Privacy)

“สิทธิ” ในที่นี้ หมายถึง สิทธิที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย อันได้แก่ สิทธิในชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย ทรัพย์สิน หรือชื่อเสียงเกียรติคุณ กล่าวคือ สื่อมวลชนหา มีสิทธิที่จะใช้เสรีภาพในการเสนอข่าวไปในทางลวงละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น หากหนังสือพิมพ์ เสนอข่าวละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่นประชาชนผู้เสียหายก็มีสิทธิตามกฎหมายที่จะยื่นฟ้องสื่อมวลชนได้ (ศรีลักษณ์ ศิลปี ,2539 : 6)

ด้วยเหตุนี้สื่อมวลชนจึงมีโอกาสที่จะกระทำการละเมิดต่อสิทธิส่วนตัวได้บ่อยครั้ง เพราะสื่อมวลชนมีหน้าที่ต้องแสวงหาข่าวสารและข้อมูลต่าง ๆ ให้มากที่สุด เพื่อนำมาเผยแพร่ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเรื่องส่วนตัวของบุคคลในวงการเมือง (กุลพล พลวัน ,2532 : 616)

การพยายามเป็นนักข่าวที่ดีหรือช่างภาพที่ดีกลายเป็นเรื่องทีลวงละเมิดต่อสิทธิในชีวิตส่วนตัวของบุคคลอื่นได้เสมอ เพราะเรื่องความเป็นส่วนตัวนั้นเกิดจากความขัดแย้งระหว่างสิทธิสองชนิดอยู่ตลอดเวลา คือ สิทธิในการแสวงหาข่าวสาร หรือสิทธิในการรับรู้ กับสิทธิในชีวิตส่วนตัวของปัจเจกบุคคล สิทธิทั้งสองอย่างนี้มีความสำคัญด้วยกันทั้งคู่ขึ้นอยู่กับว่าเมื่อใดสิทธิไหนสำคัญกว่ากัน ซึ่งหาความแน่นอนและคงที่มีได้ แล้วแต่สถานการณ์และเวลา (กฤตยชญ์ ศิริเขต , 2532 ; 412)

ดังนั้นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือ สื่อมวลชนจะอย่างไรเมื่อเรื่องส่วนตัวนั้นเป็นเรื่องที่สนองประโยชน์ของสาธารณชน(Public Interest) การแสวงหาและรวบรวมข่าว (Newsgathering) ที่ว่าเป็นสิ่งที่สนองประโยชน์ของสาธารณชนนั้น กล่าวได้ว่า นำไปสู่ความมีเอกสิทธิ์ของสื่อมวลชน และเมื่อเป็นดังนี้ธรรมชาติของการบุกรุกก็เป็นเหมือนความบกพร่องที่ควรถูกควบคุม แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณชนก็ตาม เอกสิทธิ์นี้จะมีขึ้นได้และอาจละเว้นได้ถ้าผู้เสียหายจากการลวงละเมิดนั้น พิสูจน์ได้ว่าสิ่งนั้นทำให้เกิดความเสื่อมเสียหรือลวงละเมิดสิทธิส่วนตัวของเขา (John J. Watkin , 1977 : 694 อ้างถึงใน ศรีลักษณ์ ศิลปี ,2539 ; 9)

การล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคล (Invasion of Privacy) (Bruce W. Sanford , 1984 : 27-28 อ้างถึงใน ศรีลักษณ์ ศิลป์ , 2539 : 32-35)

สิทธิส่วนบุคคลนั้นมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายหมิ่นประมาทอย่างมาก โดยทั่วไปการเผยแพร่ข่าวสารของสื่อมวลชนอาจเกี่ยวเนื่องกับการกระทำที่หมิ่นประมาท และละเมิดสิทธิส่วนบุคคล

หลักเบื้องต้นที่ต่างกันระหว่างการกระทำสองอย่างข้างต้น คือ กฎหมายหมิ่นประมาท จะปกป้องบุคลิกลักษณะของบุคคลและชื่อเสียงของเขา แต่สิทธิส่วนบุคคล (Right of Privacy) จะปกป้องบุคคลในเรื่องความสงบสุขต่อจิตใจ ความอ่อนไหวทางอารมณ์ รวมทั้งความรู้สึกต่างๆ

ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการหมิ่นประมาท กับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ก็คือการหมิ่นประมาทนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความจริง แต่การล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคลจะเกี่ยวข้องกับ การเปิดเผยความจริง

คำจำกัดความง่ายๆ ของสิทธิส่วนบุคคล คือ สิทธิของบุคคลที่จะอยู่อย่างสันโดษ เพื่อจะได้มีความสุขในชีวิตที่บุคคลนั้นเห็นสมควร โดยปราศจากการนำชื่อหรือหน้าตาของบุคคลนั้น หรือกิจกรรมต่างๆที่เขาได้กระทำไปใช้เพื่อการสาธารณะ ถ้าบุคคลผู้นั้นไม่ยินยอมที่จะสละหรือละทิ้งสิทธินี้ อย่างไรก็ตามสิทธิส่วนตัวเป็นสิทธิของบุคคลที่จะปกป้องความรู้สึกและอารมณ์ของบุคคลที่มีชีวิตอยู่เท่านั้น ดังนั้นถ้าเป็นบริษัทหรือสถาบันสาธารณะก็ไม่ถือว่ามีสิทธิส่วนตัว

สิทธิส่วนบุคคลอาจถูกล่วงล้ำได้ ตามลักษณะต่อไปนี้

1. การรบกวนแทรกแซงความสันโดษ หรือกิจกรรมส่วนตัว โดยไม่มีเหตุผลสมควร จากการแทรกแซงนั้น โดยทางร่างกายหรือทางใจ ซึ่งการแทรกแซงนั้นเป็นการแทรกแซงความสันโดษของผู้อื่น หรือในธุรกิจส่วนตัว

การแทรกแซงเรื่องส่วนตัวในลักษณะนี้เกี่ยวข้องกับ การแสวงหาข่าวสารของสื่อมวลชน โดยทั่วไปแล้วรวมถึงการแอบลักลอบบันทึกเทป การบันทึกภาพ หรือเครื่องมือดักฟังต่างๆ เพื่อบันทึกกิจกรรมส่วนบุคคลของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2. การเปิดเผยเรื่องราวส่วนตัว โดยการเผยแพร่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตส่วนตัวของบุคคลซึ่งอาจเป็นผลเสียต่ออารมณ์ความรู้สึกของเขา การเปิดเผยเรื่องราวส่วนตัวที่มีผลต่อบุคคลนั้น โดยทั่วไปเป็นเรื่องดังต่อไปนี้ เรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรมทางเพศ กิจกรรมทางสังคม หรือทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเรื่องราวส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น

การเปิดเผยที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ต้องเป็นการเปิดเผยที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในเรื่องส่วนตัวเท่านั้น การที่สื่อมวลชนเผยแพร่เรื่องราว หรือภาพเหตุการณ์ใดๆ ที่เกิดขึ้นในที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่สะเทือนใจ หรือเป็นเรื่องน่าอับอายก็ไม่ถือว่าเป็นการล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคล

3. การไขข่าว การเผยแพร่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลใดเป็นการกล่าวในทางที่ผิดไปจากความจริง การล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคลในรูปแบบนี้เป็นสิ่งที่ใกล้เคียงกับความผิดทางอาญาฐานหมิ่นประมาท เพราะมีองค์ประกอบของความเท็จอยู่ด้วย

การล่วงล้ำในลักษณะนี้มักเกิดขึ้นบ่อย เมื่อผู้สื่อข่าวพยายามกลั่นกรองเรื่องราว หรือสร้างนิยายที่ออกมาในรูปการเขียนข่าวที่เป็นนาฏกรรม (Dramatic News) หรือเรื่องสารคดี อย่างไรก็ตามศาลให้ถือว่า การสร้างนวนิยายโดยการไขชื่อบุคคลทั่วไป โดยที่การนำมาใช้ไม่ได้ส่งไปทางหมิ่นประมาท หรือเกิดความเสียหายก็ไม่ถือเป็นความผิดฐานหมิ่นประมาท แต่การสร้างตัวละครที่มีความใกล้เคียงกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ในกรณีนี้อาจเสี่ยงต่อความผิดฐานหมิ่นประมาทได้ ภาพที่ไขประกอบ ข่าวเบา หรือเรื่องราวสารคดี อาจเป็นเหตุให้ผู้ทำข่าวตกอยู่ในข้อหา ไขความเท็จได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวที่ไม่พึงประสงค์ และภาพบุคคลที่นำมาไขประกอบไม่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นเลย ศาลมักผ่อนผันให้จำเลยได้ในกรณีที่หลักฐานที่ปรากฏออกมาไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายทางความรู้สึกของผู้เสียหายหรือโจทก์

4. การใช้ชื่อหรือภาพของบุคคลเพื่อประโยชน์ทางใดทางหนึ่ง โดยไม่ได้รับการยินยอมจากเขา เพื่อนำไปใช้ในการโฆษณา หรือวัตถุประสงค์ทางการค้า เพื่อผลประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

สิทธิส่วนบุคคลอาจถูกระงับได้ในกรณีต่อไปนี้ (Bruce W. Sanford , 1987 : 30-31 อ้างถึงในศรีลักษณ์ ศิลป์ , 2539 : 34-35)

1. ปรากฏการยินยอม (Consent) บุคคลอาจแสดงให้เห็นถึงการยินยอมต่อกรณีการล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคลที่เกิดขึ้น การยินยอมนี้ไม่ได้หมายความว่า สื่อมวลชนต้องได้รับคำยินยอมจากบุคคลเหล่านั้นก่อน แต่ในกรณีที่มีการพาดพิงถึง อาจเป็นการเขียนที่มีเงื่อนไข หรือยกเลิก เพิกถอนชื่อหรือภาพนั้นได้ถ้าจำเป็นต้องทำ

2. คุณค่าของข่าว - บุคคลสาธารณะ (Newsworthiness - Public Figure) ชื่อ หรือภาพของบุคคลสาธารณะอาจนำมาใช้ได้โดยไม่จำเป็นต้องได้รับการยินยอมจากบุคคลนั้น สำหรับการเป็นบุคคลสาธารณะ บุคคลนั้นย่อมตกอยู่ในความสนใจของประชาชนโดยปริยาย และเขาต้องยอมรับถึงผลที่อาจเกิดขึ้นต่อสาธารณชนด้วย แม้การใช้ชีวิตประจำวันบางเรื่องของบุคคลสาธารณะเหล่านี้ก็อาจจะถูกนำมาเผยแพร่โดยปราศจากการยินยอมจากบุคคลนั้น เพราะถือว่ากิจกรรมของบุคคลนั้น สาธารณชนอาจมีความสนใจโดยชอบธรรมได้

3. คุณค่าของข่าว - บั๊จเจกบุคคล (Newsworthiness - Private Individual) กฎหมายสิทธิส่วนบุคคล ไม่เหมือนกับความคิดฐานหมิ่นประมาท เพราะกฎหมายสิทธิส่วนบุคคลที่ต้องคำนึงถึงข้ออ้างในเรื่องที่ว่า เมื่อใดก็ตามที่การเผยแพร่ที่เกี่ยวเนื่องกับ “ผลประโยชน์ของสาธารณชน” ดังนั้นการตีพิมพ์เผยแพร่หรือออกอากาศ ชื่อหรือภาพของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม โดยไม่ได้ตั้งใจ หรือโดยเหตุผลอื่น ในเหตุการณ์ที่เป็นสนใจของสาธารณชนโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าเหตุการณ์นั้นมีคุณค่าของข่าว ก็ไม่ถือว่าเป็นการล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคล

สำหรับบุคคลทั่วไปจะกลายเป็นส่วนสำคัญของข่าวที่สาธารณชนพึงให้ความสนใจได้ทั้งที่โดยตั้งใจหรือไม่สมัครใจ ไม่ว่าจะเป็นบั๊จเจกบุคคล (เช่นเหยื่อ ผู้ร้าย หรือวีรบุรุษของเหตุการณ์) การเปิดเผยเรื่องราวที่เป็นส่วนตัวของบุคคลธรรมดา โดยปราศจากการยินยอมหรืออนุญาตจากบุคคลนั้น เป็นเรื่องที่ทำร้ายความรู้สึก เป็นเรื่องที่ไม่มีความจำเป็นโดยชอบด้วยกฎหมายต่อสาธารณชน สิ่งนี้ให้ถือว่าเป็นการล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคล

4. สิทธิที่ได้รับรองตามกฎหมาย (Constitutionnal Priviledge) นักหนังสือพิมพ์ ผู้จัดรายการโทรทัศน์ และวิทยุ จะได้รับการปกป้องโดยสิทธิพิเศษจากรัฐธรรมนูญ ต่อข้อกล่าวหาในเรื่องการไขข่าวเผยแพร่ข้อความอันฝ่าฝืนความจริง ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคล ในการไขข่าวหรือเผยแพร่ข้อความอันฝ่าฝืนความจริงนั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่

ได้รับการสนใจจากสาธารณะจะไม่ได้รับการชดใช้ความเสียหาย ถ้าบุคคลนั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า สื่อมวลชนเผยแพร่ข้อความเท็จ การปกป้องลักษณะนี้เปรียบเหมือนการปกป้องสื่อมวลชนในแง่ของกฎหมายหมิ่นประมาท เป็นที่ทราบกันว่า การเผยแพร่ข้อความที่เป็นจริงและเกี่ยวข้องกับสาธารณประโยชน์ แม้ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว จะไม่จัดอยู่ในกรณีของการรับผิดชอบในข้อหาละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และให้ถือว่า “การปกป้องความจริง” เป็นสิ่งที่ได้รับการเรียกร้องตามหลักรัฐธรรมนูญ เมื่อเรื่องที่ตีพิมพ์เป็นเรื่องของบุคคลสาธารณะ (Public figure)

ขอบเขตของสิทธิส่วนตัวที่จะคุ้มครอง (ซูชีพ ปิณฑศิริ , 2525 : 97-98 อ้างถึงใน ศรีลักษณ์ ศิลปี ,2539 ; 36)

สิทธิส่วนตัวตามกฎหมายที่ควรได้รับความคุ้มครองและรับรองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมีดังนี้

1. ชื่อและภาพของบุคคล ชื่อและภาพเป็นเอกลักษณ์ของบุคคล ผู้เป็นเจ้าของจึงมีสิทธิไม่ให้ผู้อื่นมาล่วงละเมิด

2. ความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคล อันได้แก่สภาวะความเป็นอยู่ของบุคคลที่จะอยู่ตามลำพัง โดยไม่ถูกรบกวนแทรกแซงจากบุคคลอื่น แม้การรบกวนนี้จะมีใช้การรบกวนทางกายภาพ เช่นการบุกรุกเข้าไปในบ้าน ส่งเสียงอึกทึกครึกโครม แต่เป็นการรบกวนหรือก่อให้เกิดความรำคาญทางจิตใจ เช่น การลอบอัดเสียง หรือบันทึกการสนทนา การแอบถ่ายภาพบุคคลในสถานที่ส่วนตัว โดยผู้ถูกละเมิดมิได้รู้ตัว ความเสียหายเหล่านี้เป็นความเสียหายทางจิตใจทำให้รู้สึกว่ามีชีวิตเป็นส่วนตัวหลงเหลืออยู่ เป็นการกระทำที่เสื่อมเสียทางศีลธรรม สมควรที่กฎหมายจะคุ้มครองไม่ให้มีการล่วงละเมิด

3. เรื่องส่วนตัวของบุคคล เป็นส่วนที่เจ้าของต้องการจะปกปิดหรือเลือกที่จะเปิดเผยแก่บุคคลบางคนในบางโอกาส การเปิดเผยเรื่องส่วนตัวของบุคคลไม่ว่าจะเป็นความจริงหรือความเท็จ ก็เป็นการล่วงเกินสิทธิส่วนตัวของเขา เช่น การเปิดเผยจดหมายส่วนตัว เอกสารลับ

แต่ทั้งนี้สิทธิส่วนตัวอาจถูกจำกัดการคุ้มครองในกรณีที่ผลประโยชน์แห่งสาธารณะมีน้ำหนักมากกว่า หรือในกรณีที่ตัวบุคคลนั้นได้กลายเป็นสาธารณบุคคล ความเป็นส่วนตัวของเขาจึงต้องน้อยลงเพราะเป็นที่ต้องการรู้เห็นของประชาชน

แนวคิดในเรื่องสิทธิจะนำมาอธิบายการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของบุคคลทั้ง 6 กลุ่มเมื่อเกิดปัญหาในการสนองสิทธิที่จะรู้

แนวคิดเกี่ยวกับการรายงานข่าวแบบสืบสวน (Investigative Reporting)

สมหมาย ปาริจนัตต์ (2537) ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการรายงานข่าวเชิงสืบสวนไว้ในหนังสือ “ข่าวเจาะ เจาะข่าว” ไว้ว่า

การรายงานข่าวเชิงสืบสวน หมายถึง ข่าวที่ผู้สื่อข่าวสามารถเข้าถึงแหล่งข่าวแรก (First Source) ซึ่งเป็นต้นตอของเหตุการณ์ จนกระทั่งค้นพบข้อเท็จจริงอันเป็นความจริงที่แท้ แล้วนำมาตีแผ่จนสาธารณชนได้รับรู้อย่างถูกต้องและกว้างขวาง การทำข่าวสืบสวนจึงไม่ใช่เพียงแค่การสอบถาม สัมภาษณ์บุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงอย่างผิวเผิน หรือจากแหล่งข่าวชั้นสอง หรือชั้นสามที่มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือน้อยลงตามลำดับ

ข่าวเชิงสืบสวนจึงเป็นข่าวที่ยกระดับการรายงานข่าวปกติธรรมดา จนเป็นข่าวที่ทำให้เกิดการติดตาม วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง และเกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนสามารถระงับยับยั้งหรือยุติการกระทำเรื่องนั้นได้ในที่สุด

การรายงานข่าวเชิงสืบสวน ต้องการความสามารถของผู้สื่อข่าว และพยายามขุดค้นข้อเท็จจริงที่ซ่อนอยู่ มาตีแผ่ให้เกิดความกระจ่าง การรายงานข่าวแบบนี้จะแตกต่างจากการรายงานข่าวตามเนื้อหา (straight - forward news reporting) ที่เห็นอย่างไรรายงานไปตามนั้น ส่วนการรายงานแบบไขข่าวก็เช่นกัน แม้จะพยายามแสดงความต่อเนื่องของข้อเท็จจริง และมีการชี้ทิศทางไปในอนาคต แต่ทั้งสองรูปแบบนั้น “ข้อเท็จจริง” ที่นำมารายงานปรากฏชัดอยู่แล้ว แต่การรายงานข่าวเชิงสืบสวนนั้น ข้อเท็จจริงมิได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัด และไม่อาจหยิบยกมาได้ง่ายๆ โดยจะซ่อนเร้นอยู่ผู้ที่ทำหน้าที่ต้องพยายามขุดคุ้ยขึ้นมาเอง

องค์ประกอบของข่าวสืบสวนที่ดี ในสายตาของสมหมาย ปาริจนัตต์ บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์มติชน รายวัน ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำข่าว สั่งข่าว มากกว่า 20 ปี มีดังนี้

1. มีความลึก ลงไปสัมผัสถึงข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการขุดเจาะสืบค้นจนมีหลักฐานพิสูจน์ได้ว่า เหตุการณ์ที่นำมารายงานกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเดียวกัน

2. มีความกว้าง เกี่ยวข้องถึงบุคคล องค์กรมากกว่าข่าวปกติ เป็นข่าวที่คนส่วนใหญ่
ในสังคมให้ความสนใจติดตาม

3. มีความซับซ้อน มีประเด็น แก่มุมข่าวหลายประเด็นเกิดขึ้นใหม่ตลอด

4. มีความแรง หรือมีความแรงของข่าวมากกว่าปกติ มีลักษณะสะท้อนการต่อสู้อย่าง
หนักแน่น น่าเชื่อถือ ผลกระทบของข่าวจึงมีมากกว่าข่าวปกติ กระทบในวงกว้างไม่เฉพาะคนคน
เดียว

5. มีความต่อเนื่อง การติดตามและนำเสนออย่างต่อเนื่องไม่จำกัดเวลา ขึ้นอยู่กับ
พัฒนาการของข่าวว่า มีประเด็นในการสืบสวนสอบสวนมากน้อยแค่ไหน แต่ข่าวลักษณะนี้จะมี
ประเด็นมากกว่าปกติจึงต้องเกาะติดอย่างต่อเนื่อง ความสำเร็จของข่าวส่วนหนึ่งขึ้นกับความต่อ
เนื่องด้วย

6. ควรเป็นข่าวเดี่ยว หรือ Exclusive เป็นข่าวที่ได้มาและนำเสนอก่อนใคร

7. มีลักษณะเปิดโปง ชุกชุกข้อยเท็จจริง โดยมีหลักฐาน เอกสาร ข้อมูลมาพิสูจน์ชัดเจน
สะท้อนการต่อสู้เพื่อความถูกต้องเป็นธรรม ไม่จําแนกต่อการบิดเบือน ปิดกั้นอำพรางข้อเท็จจริง

8. มีบทสรุป หลังจากข้อเท็จจริงถูกค้นพบ และนำมาตีแผ่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการรายงานข่าวเชิงสืบสวน จะนำมาอธิบายขั้นตอนและวิธีการรายงาน
ข่าวเชิงสืบสวนรายงานแปซิฟิก กรณียันตระ อมโร

แนวคิดเกี่ยวกับการรายงานข่าวแบบภววิสัย (Objective Reporting) (สุกัญญา สดบรรทัด ,
2538)

คำว่า Objectivity หรือที่คนส่วนมากเรียกว่า “ความเป็นกลาง” นั้นมีความเข้าใจและ
ตีความกันหลากหลาย ซึ่ง ศ.สุกัญญา สดบรรทัดได้สรุปและแจกแจงความหมายของความเป็น
กลางไว้ในเอกสารการสอน ดังต่อไปนี้

1. **ความเป็นกลาง** ความหมายนี้อาจชวนให้เข้าใจผิด เพราะหากแปลว่า ความเป็นกลางแล้ว จะมีคำถามต่อมาว่า ตรงไหนคือความเป็นกลางที่แท้จริง

ความเป็นกลางในทัศนะของคน 2 คน ย่อมไม่เท่ากัน เพราะความเป็นกลางนั้น ขึ้นอยู่กับคน หรือ เจ้าตัว เป็นสำคัญ เรียกอีกนัยหนึ่งว่า เป็นกลางแบบเข้าข้างตัวเอง

บางคนอาจตีความ “ความเป็นกลาง” ในเชิงคณิตศาสตร์ ในแวดวงสื่อสารมวลชนที่พบเห็นทั่วไป คือ ในรายการโทรทัศน์ทำให้ฝ่ายโจทก์มาออกอากาศ 2 คน ก็ต้องให้ฝ่ายจำเลยมาออกอากาศในรายการเดียวกัน 2 คน เช่นเดียวกัน โดยให้ทั้งสองฝ่ายพูดแสดงความเห็นในเวลาเท่าๆกัน

ความเป็นกลางตามทฤษฎีกฎทองแห่งทางสายกลาง หรือ Aristotle Golden Means ของอริสโตเติล กล่าวถึงความเป็นกลางในเชิงคุณภาพว่า เราจะมองความเป็นกลางในเชิงตัวเลขไม่ได้ แต่ต้องมองในมิติของสิ่งที่เกิน(Excess) และสิ่งที่ขาด (Defect) ความเป็นกลางจะอยู่ตรงกลางระหว่างสองจุดนี้

อริสโตเติล เปรียบถึงนักรบชาวกรีกที่กำลังพุ่งหอกไปข้างหน้า มือที่วางตรงด้ามหอกได้ในตำแหน่งที่พอดีย่อมไม่ใช่จุดตรงกึ่งกลางเชิงคณิตศาสตร์ของด้ามหอก แต่อาจเป็นตรงจุดไหนระหว่างต้นกับปลายของด้ามหอกก็ได้ ขอให้เป็นจุดที่นักรบผู้นั้นกำหนดได้ในใจของตนอย่างพอดีว่ามันคือตำแหน่งที่จะพุ่งหอกไปได้ไกลที่สุด เป็นตำแหน่งที่ได้คู่ และ เป็นตำแหน่งที่เหมาะสมในความคิดของผู้ขว้างหอกนั้น ทางสายกลางของอริสโตเติลดูจะไม่แตกต่างจากทางสายกลางของพุทธศาสนานัก

มัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัติที่เป็นกลางตามกฎธรรมชาติ หรือทางสายกลาง (พระเทพเวที ,2531)

มัชฌิมาปฏิปทา เป็นประมวลคำสอนภาคปฏิบัติ คือระบบจริยธรรมทั้งหมดของพระพุทธศาสนา มัชฌิมาปฏิปทาจึงมีขอบเขตกว้างขวาง และมีรายละเอียดมาก

หัวข้อของมัชฌิมาปฏิปทา หรือ อริยอัษฎางคิกมรรค (มรรคอันประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 อย่าง) มีดังนี้

1. สัมมาทิฐิ	ความเห็นชอบ (Right View หรือ Right Understanding)
2. สัมมาสังกัปปะ	ความดำริชอบ (Right Thought)

3. สัมมาวาจา	วาจาชอบ	(Right Speech)
4. สัมมากัมมันตะ	การกระทำชอบ	(Right Action)
5. สัมมาอาชีวะ	เลี้ยงชีพชอบ	(Right Livelihood)
6. สัมมาวายามะ	พยายามชอบ	(Right Effort)
7. สัมมาสติ	ระลึกชอบ	(Right Mindfulness)
8. สัมมาสมาธิ	ตั้งจิตชอบ	(Right Concentration)

องค์ประกอบทั้ง 8 นี้ มีใช้ 8 ทาง หรือหลักการที่ต้องยกขึ้นมาปฏิบัติให้เสร็จไปที่ละข้อตามลำดับ แต่เป็นส่วนประกอบของทางสายเดียวกัน ต้องอาศัยกันและกันเหมือนเกลียวเชือก 8 เกลียว ที่รวมกันเป็นเชือกเส้นเดียว และต้องปฏิบัติเคียงข้างกันไปโดยตลอด

2. ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Neutrality หรือ Impartiality) หมายความว่า สื่อมวลชนต้องแสดงให้เห็นโดยเด่นชัดว่า ตนไม่สังกัดกลุ่ม พรรคการเมือง หรือองค์กรธุรกิจใด ทำให้การไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดครอบคลุมถึงการให้ความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายด้วย และการให้ความยุติธรรมนั้น ก็ต้องหมายรวมถึงคุณธรรมข้ออื่นๆ เช่น จะต้องมีความรอบคอบ มีความรู้จักประมาณ มีความกล้าหาญที่จะเสนอเรื่องราวที่จำเป็นต้องเสี่ยงอันตรายจากการขูดคู้

การรายงานข่าวโดยไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด อาจจะได้ไม่ได้หมายถึงการไม่รู้สึกร่วมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อาจจะได้ไม่ได้หมายถึงอาการเฉยชาไม่รับรู้ต่อผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการรายงานข่าว ในการที่จะสะกิดเอาเนื้อหาที่เป็นจริงในเหตุการณ์นั้น นักข่าวจำเป็นต้องลงไปสำรวจวิเคราะห์เจาะลึก ในการกระทำเช่นนั้น เขาจะสามารถปลอดจากอคติได้อย่างไร

คำตอบก็คือ การไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด หรือความเป็นกลาง จำเป็นต้องสัมพันธ์กับคุณธรรมอื่น เช่น ความซื่อสัตย์ (Honesty) ความถูกต้อง (Accuracy) และความยุติธรรม (Justice) ซึ่งการประสานสอดคล้องดังกล่าวจะเป็นที่มาของความสง่างาม (Dignity)

3. วัตถุวิสัย หรือ ภาวิสัย หมายถึง การรายงานเหตุการณ์ตามที่เกิดขึ้นจริง ให้ได้ธรรมดาเป็นความจริงโดยครบถ้วนทุกแง่มุม เรียกว่าได้ Context

ในนัยยะนี้ หมายความว่า สื่อมวลชนต้องสามารถสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างครบถ้วนทุกแง่มุม ซึ่งการกระทำเช่นนี้ได้ ย่อมหมายความว่า สื่อมวลชนสามารถเจาะข่าวได้อย่าง

ลึกซึ้ง และครบถ้วนเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ ในความหมายนี้ทำให้คำว่า Objectivity กลายเป็นคัมภีร์หลักของสื่อมวลชนที่มีเป้าหมายที่จะเสนอข้อเท็จจริงที่ถูกถ่วงค่อสาธารณะ

แต่หลักการนี้ไม่สามารถยึดมั่นได้อย่างตายตัว เพราะต้องยอมรับความจริงว่า ตัวนักข่าวจะต้องมองว่าตนเข้าไปมีส่วนในการ “สร้าง” ข่าวนั้นหรือไม่ จะต้องมีความคิดริเริ่มในการนำเสนอแง่มุมใหม่ของข่าวมาเสนอหรือไม่ ถ้าไม่สามารถยอมรับความจริงนี้ได้ ก็เท่ากับยอมรับอุดมการณ์ที่เป็นเพียงมายาไม่มีทางเป็นจริงได้

ในการเสวนา “วิพากษ์สื่อมวลชน” ที่คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 5 กรกฎาคม 2538 เนื่องในวาระครบรอบ 30 ปี นิเทศศาสตร์ จุฬาฯ สุทธิชัย หยุ่น ได้กล่าวถึงความเป็นกลาง และการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดว่า ไม่ได้หมายถึงการแบ่งให้คนพูดเท่ากัน การจะเป็นกลางหรือไม่ขึ้นอยู่กับการหยั่งของสื่อมวลชนด้วยความเป็นธรรม หยั่งด้วยความสำนึกในวิชาชีพ (Professionalism) คนที่มีความเป็นนักวิชาชีพนั้นเขาจะรู้ได้เองว่าการกระทำนั้น จะมีความเป็นกลางหรือไม่อย่างไร และจะเป็นกลางหรือไม่ขึ้นอยู่กับการยอมรับหรือไม่ด้วย

สิ่งที่สุทธิชัย เห็นว่าสำคัญ คือ ตัวเนื้อหาสาระที่สื่อมวลชนควรให้แก่ประชาชน สาระเช่นนี้จะได้มาก็โดยการที่สื่อมวลชนรู้จักทวนกระแส รู้จัก “สร้าง” ด้วยความคิดริเริ่มด้วย หากไม่รู้จักสร้าง ก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าประชาชนต้องการอะไร และควรให้อะไรแก่ประชาชน ที่ผ่านมาในอดีตคือ สื่อมวลชนกระโดดตามกระแสที่คนปล่อยมา ถูกนักการเมืองกำหนดกระแส

จอห์น ซี เมอริล (John C. Merrill) ในบทความเรื่อง Is Objectivity Possible? (Media Message and Men : News Perspectives in Communication) ได้กล่าวถึง ภววิสัย หรือ Objectivity ว่า สามารถมองได้ 2 แง่ คือ มองว่าเป็น “ตำนาน” (Myth) ก็ได้ หรือมองว่าเป็น “อุดมการณ์” (Ideal) ก็ได้

ถ้ามองว่าเป็น ตำนาน ก็หมายความว่า เป็นเองที่เชื่อตามกันมา โดยอาจจะไม่มีอยู่จริง เพราะตัวภววิสัยนั้นไม่มีจริง ไม่ว่าจะในความหมายของความเป็นกลาง ความไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด หรือ ภววิสัย เมอริลให้เหตุผลดังนี้

1. นักข่าวในความเป็นจริงไม่สามารถตัดตัวเองจากการโยงใยตนเองกับประสบการณ์สติปัญญา การศึกษา และสิ่งที่เป็นภูมิหลังของตนเองได้

2. นักข่าวทุกคนต้องผ่านกระบวนการ “เลือก” ประเด็นข่าวหรือมิติต่างๆ ของข่าว
3. นักข่าวทุกคนไม่อาจจะ “ปราศจากอคติโดยสิ้นเชิง”
4. นักข่าวทุกคนไม่สามารถเก็บกักทัศนคติของตนเองจากเนื้อหาข่าวได้โดยสิ้นเชิง

และถ้ามองว่า ความเป็นกลาง เป็นอุดมการณ์ ก็คือ การมองว่าตนเองเป็นผู้ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Neutralist) หรือนักภววิสัย “Objectivist” ตอบโต้ผู้ที่เห็นว่าความเป็นกลางไม่มีจริงดังนี้

1. คำว่า “ภววิสัย” ไม่ควรตีความหมายเชิงสมบูรณ์พร้อม แต่ควรตีความหมายตามความสามารถที่จะปฏิบัติได้
2. “ภววิสัย” เป็นเป้าหมายที่สื่อมวลชนควรเดินไปให้ถึง และถึงแม้ว่าจะไม่สามารถไปถึงได้อย่างเต็มตัว ก็ยังสามารถที่จะเข้าถึงได้ในระดับหนึ่ง จึงมิใช่ “ตำนาน”
3. การเข้าถึง “ภววิสัย” ในข่าวสาร ก็คือการ “พยายาม” จะเข้าถึง
4. ทั้งหมดขึ้นอยู่กับ “ทัศนคติ” (Attitude) ของสื่อมวลชนต่อข่าวและผู้รับสารว่าจะ “ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” หรือว่าจะเป็น “ปากเสียงของใคร” หากมีทัศนคติที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดถือได้ว่าเป็น Objectivist
5. นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับทัศนคตินั้นมีแนวโน้มไปที่ความถูกต้อง (Accuracy) ความสมบูรณ์ (Completeness) ความได้ดุลภาพ (Balance) ความจริง (Truth) ความที่สามารถพิสูจน์ได้จริง (Verifiability) อีกด้วย อันแสดงให้เห็นถึงศรัทธาที่มีจริงของสื่อมวลชนในการเสนอข่าว
6. ทัศนคติข้างต้นแสดงให้เห็นถึง “ความปรารถนา” ที่จะไปถึงเป้าหมาย ซึ่งเป็นอุดมการณ์ของสื่อมวลชนนั้น

ดังนั้นภววิสัย จึงไม่ใช่สิ่งที่เป็นไปไม่ได้ หากแต่เราต้องคิดถึงมันในรูปของทัศนคติและความสามารถของคนที่จะเข้าถึงอุดมการณ์นั้นได้

แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลางในการรายงานข่าวแบบภววิสัย จะนำมาอธิบายการตัดสินเชิงจริยธรรมของบุคคลทั้ง 6 กลุ่ม เมื่อเกิดปัญหาความเป็นกลางในการรายงานข่าว

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่องสังคม (สมควร กวียะ , 2536 : 91 อ้างถึงในศรีลักษณ์ ศิลปี ,2539; 44)

กาเบลันซ์ (Gablentz) ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบที่สื่อมวลชนมีต่อสังคมไว้ 4 ประเภท

-ความรับผิดชอบต่อทางกฎหมาย (Legal Responsibility) บุคคลจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในกรณีที่มีการกระทำนั้นเสียหายต่อบุคคลอื่น

-ความรับผิดชอบต่อทางศีลธรรม (Moral Responsibility) เกี่ยวกับการมีจิตสำนึกของบุคคลหรือกลุ่มคนเป็นสำคัญ

-ความรับผิดชอบต่อทางการเมือง (Political Responsibility) หมายถึง การใช้อำนาจทางการเมืองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม และบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ รักษาและเสริมสร้างผลประโยชน์ของสาธารณะ (Public Interest)

-ความรับผิดชอบต่อทางสังคม (Social Responsibility) ต่างกับความรับผิดชอบต่อทางอื่นตรงที่ เป็นความรับผิดชอบต่อที่ไม่ได้เกิดขึ้น เพราะว่ามีกฎหมายบังคับอยู่ อย่างในกรณีของความรับผิดชอบต่อทางศีลธรรม แต่เป็นความรับผิดชอบต่อที่เกิดขึ้นตามหลักเหตุผลที่ว่าบุคคล และกลุ่มบุคคลย่อมเป็นสมาชิกของชุมชน หรือสังคมประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำใด ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสังคม ความรับผิดชอบต่อทางสังคมมักเกี่ยวข้องผูกพันกับการประกอบอาชีพ หรือการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลทุกคนในสังคมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาอย่างลึกซึ้งในขอบเขตของแต่ละวิชาชีพ

ในขอบเขตวิชาชีพด้านวารสารศาสตร์ มีการกำหนดจรรยาบรรณสำหรับวิชาชีพ เช่น จริยธรรมของสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย โดยมีมติให้กำหนดจริยธรรมของนักหนังสือพิมพ์ไว้ ในการประชุมครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2510 (ชวรัตน์ เชิดชัย,2527: 142-143) มีหลักการดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์อันชอบธรรมของปัจเจกชน สถาบันชาติ ศาสนา และราชบัลลังก์ ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ “กัจจณณ”
2. ความมีเสรี ได้แก่ เสรีภาพที่มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกำกับ ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ “ปวารณา” หรือ “ธรรมาธิปไตย”
3. ความเป็นไท ได้แก่ ความไม่ตกเป็นทาสของใครทั้งกาย และจิตใจจะโดยอามิสสินจ้างอื่นใด ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ความไม่ยอมตกเป็นทาสของ “อกุศลมูล”
4. ความจริงใจ ได้แก่ ความไม่มีเจตนาบิดเบือน ผิดพลาดต้องรีบแก้ไข ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ “สังขะ”
5. ความเที่ยงธรรม ได้แก่ ความไม่ลำเอียง หรือความไม่เข้าใครออกใคร ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ความไม่มีอคติ 4 ประการ หมายถึง ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง และภคยคติ ลำเอียงเพราะกลัว
6. ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ได้แก่ การปฏิบัติอันดีงาม ไม่ละเมียดสิทธิ์ส่วนบุคคล เว้นแต่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ “สุปฏิบัติ”
7. ความมีมารยาท ได้แก่ การใช้ภาษา และภาพที่ไม่หยาบโลน และลามก อนาจาร หรือส่อไปในทางดั่งกล่าว ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ “โสเจยยะ” หรือ อาจารย์สมบัติ

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม จะนำมาอธิบายการตัดสินใจในเชิงจริยธรรมของบุคคล ทั้ง 6 กลุ่ม เมื่อเกิดปัญหาการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน

ทฤษฎีผู้กรองสาร (อ้างถึงในลักขมิ คงลาภ ,2535 : 29-31)

แนวความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้กรองสาร (Gatekeeper) เกิดขึ้นจากผลการศึกษาของ เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin , 1974) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ข่าวสารต่างๆ ไม่ได้แพร่กระจายไปตามยถากรรมในระบบ แต่จะถูกจัดสรร คัดเลือกตกแต่ง โดยผ่านการตัดสินใจจากผู้กรองสาร โดยเลวิน ได้ให้คำนิยามว่า ผู้กรองสาร คือ บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่ควบคุมการส่งต่อของข่าวสารไปยังช่องทางทั้งหลายของสื่อมวลชน

จอห์น อาร์ บิทเนอร์ (John R. Bittner , 1983) ได้อธิบายถึงหน้าที่ของผู้กรองสารไว้ในหนังสือ Mass Communication ว่า ผู้กรองสารมีหน้าที่สำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. ตัดทอนข่าวสาร เป็นการจำกัดข่าวสารที่เราจะได้รับ โดยการตัดต่อข่าวสารก่อนที่ข่าวสารจะถูกส่งมาถึงผู้รับสาร เช่น ผู้รายงานข่าวอาจจะตัดต่อบางส่วนของข่าวที่เขาเห็นว่าเป็นเรื่องนอกประเด็นทิ้งไป
2. ขยายหรือเพิ่มเติมข่าวสาร ผู้กรองสารอาจจะเพิ่มเติมข่าวสารที่ส่งถึงสาธารณชนโดยการแสวงหาความจริงเพิ่มเติม แสดงความคิดเห็นเพิ่มไปในข่าวสารนั้น
3. รวบรวม หรือตกแต่งข่าวสารขึ้นใหม่ ในบางกรณีผู้กรองสารก็อาจทำหน้าที่ตกแต่งข่าวสารขึ้นใหม่ได้

จากแนวความคิดเรื่องผู้กรองสาร เมื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาถึงกระบวนการผลิตข่าวโทรทัศน์ หรือสารคดีเชิงข่าวทางโทรทัศน์ จะเห็นว่า การผลิตข่าวทางโทรทัศน์ก็เหมือนกระบวนการผลิตข่าวของหนังสือพิมพ์ ที่ต้องผ่านผู้กรองสารที่ทำหน้าที่กลั่นกรองเป็นทอด ๆ ในแต่ละขั้นตอน ดังที่ ดวงทิพย์ วรพันธ์ (2531: 8) ได้ชี้ให้เห็นว่า การผลิตข่าวโทรทัศน์จะประกอบไปด้วยขั้นตอนการผลิต 3 ขั้นตอน คือ 1). ขั้นตอนการผลิต 2). ขั้นตอนการผลิต 3). ขั้นตอนหลังการผลิต และในการผลิตข่าวโทรทัศน์ทุกขั้นตอนจะมีผู้กรองสารเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย คือ

ขั้นตอนการผลิต ผู้กรองสาร ได้แก่ บรรณาธิการข่าวประจำวัน จะทำหน้าที่กรองข่าวด้วยการคัดเลือกโดยใช้คุณค่าของข่าว และ/หรือคุณลักษณะของข่าวมาตัดสินใจคัดเลือกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในที่ต่างๆกันมาเป็นข่าวให้พอดีกับเวลาออกอากาศที่ได้กำหนดไว้

ขั้นตอนการผลิต ผู้กรองสาร ได้แก่ ผู้รายงานข่าว ช่างภาพ ผู้แปลข่าว ผู้ตรวจแก้ข่าว บรรณาธิการข่าวประจำวัน จะทำหน้าที่ผลิตต้นฉบับข่าว ภาพข่าว และกำหนดวิธีการนำเสนอ

ขั้นตอนหลังการผลิต ผู้กรองสาร ได้แก่ บรรณาธิการข่าวประจำวัน หรือหัวหน้าฝ่ายข่าว จะทำหน้าที่จัดลำดับ หรือจัดวาระข่าว

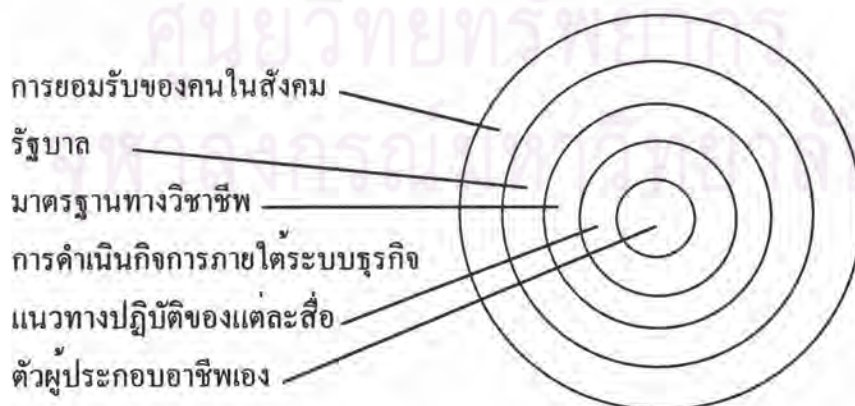
ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้กรองสาร จะนำมาอธิบายขั้นตอนการผลิตรายการรายงานแปซิฟิก เพื่อให้เห็นบทบาทของผู้ผลิตรายการในฐานะผู้กรองสาร

ทฤษฎีเกี่ยวกับการควบคุมสื่อมวลชน

วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm ,1966 อ้างถึงใน ลักษมี คงลาภ , 2535) กล่าวว่า กลไก 3 กลไก ที่สังคมอาจนำมาใช้เพื่อการสนับสนุนหรือกระตุ้นเตือนสื่อมวลชนให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ ได้แก่ กลไกแรก คือ รัฐบาลและกฎหมายระเบียบต่าง ๆ ที่รัฐบาลออกมาเพื่อควบคุมสื่อมวลชน กลไกที่สอง คือ สื่อมวลชน ซึ่งอาจจะเป็นผู้ประกอบการอาชีพสื่อมวลชน สมาคม หรือองค์กรต่างๆ ของสื่อมวลชน และกลไกสุดท้าย คือ สาธารณชนหรือองค์กร สมาคมที่สาธารณชนตั้งขึ้นมา กลไกทั้ง 3 จะเป็นไปในลักษณะที่ว่า ยิ่งระบบการสื่อสารมีอิสระ และมีความรับผิดชอบมากเท่าใด ภาระของรัฐบาลที่ต้องดูแลสื่อมวลชนก็ยิ่งจะลดน้อยลงเท่านั้น และหากสื่อปราศจากความรับผิดชอบ รัฐบาลจำต้องเข้ามาจัดการควบคุมขอบเขตและบทบาทสื่อมวลชนทำให้สื่อมวลชนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างอิสระ

จากกลไกทั้ง 3 นี้ ชแรมม์มีความเห็นว่า การควบคุมที่ดีที่สุด คือ การควบคุมจากตัวสื่อเองโดยสื่อต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และปฏิบัติหน้าที่ในสิ่งที่จำเป็นและเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันสาธารณชนต้องทำหน้าที่เป็นตัวจักรที่สำคัญในกระบวนการสื่อสาร เพราะสาธารณชนมีอำนาจในการกำหนดรูปแบบของระบบ และการสนองตอบของสื่อมวลชน ทำให้สื่อมวลชนสนองความต้องการของสังคมได้

วาร์เรน เค เอจี และคณะ (Warren K. Agee et al. , 1976 อ้างถึงใน ลักษมี คงลาภ 2535) ได้อธิบายถึงลักษณะการควบคุมสื่อมวลชนว่าเปรียบเสมือนวงกลม 5 วง ซึ่งมีจุดศูนย์กลางเดียวกัน ดังรูป กล่าวคือ

แสดงถึงการควบคุมสื่อมวลชน

1. วงกลมในสุด แสดงถึงมาตรฐานทางวิชาชีพ และจรรยาบรรณของผู้ประกอบอาชีพ แต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นบรรณาธิการ เจ้าของสถานี จนถึงเจ้าหน้าที่ตัดต่อ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้กรองสาร (Gatekeeper) คัดเลือกข่าวสารที่เราอ่าน เห็น และได้ยิน การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลเหล่านี้ ต้องคำนึงถึงอีก 4 วงที่ล้อมรอบอยู่

2. วงกลมในที่ 2 แสดงถึงแนวทางการปฏิบัติและกำหนดจรรยาบรรณของสื่อแต่ละชนิด สื่อมวลชนทุกประเภทจะมีกำหนดแนวทางปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่ใช้ลายลักษณ์อักษร แต่ก็ยึดถือปฏิบัติจนเป็นธรรมเนียม ดังนั้นบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่จึงต้องปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติที่กำหนดขึ้น

3. วงกลมที่ 3 แสดงถึงมาตรฐานทางวิชาชีพ และการดำเนินการภายใต้ระบบธุรกิจ มาตรฐานการผลิตได้ถูกรวบรวมขึ้นเป็นข้อตกลงของการปฏิบัติและจรรยาบรรณของกลุ่มต่าง ๆ เช่น สมาคมนักหนังสือพิมพ์ สมาคมนักวิทยุโทรทัศน์ มาตรฐานทางวิชาชีพเป็นแรงผลักดันให้สื่อมวลชนต้องปฏิบัติตาม แรงผลักดันที่สำคัญที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน คือ แรงผลักดันทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อความอยู่รอดของสื่อมวลชน เช่น หากสื่อมวลชนปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสม อาจถูกเพิกถอนโฆษณา

4. วงกลมที่ 4 แสดงถึงการควบคุมโดยรัฐบาล การควบคุมสื่อมวลชนในแต่ละประเทศ จะแตกต่างกันไปตามลักษณะการปกครองของประเทศนั้นๆ สามารถแบ่งได้ 4 กลุ่มใหญ่ ตามทฤษฎีสื่อสารมวลชน (The four press theories of the press) ได้แก่ อำนาจอธิปไตยเบ็ดเสร็จนิยม เสรีนิยม และความรับผิดชอบทางสังคม

5. วงกลมนอกสุด แสดงถึงขอบเขตการยอมรับของคนในสังคม เป็นขอบเขตที่คนจะมีความอดทนต่อกิจกรรมต่างๆ ของสังคม เมื่อใดสื่อมวลชนละเมิดขอบเขตที่คนในสังคมจะยอมรับ ได้ส่งผลให้วงกลมวงใน 3 วงล้มเหลว

สุรพงษ์ โสชนะเสถียร (2533 ; 249-285 อ้างถึงใน ลักษณ์ กงลาก ,2535 : 23-25) ได้แบ่งมาตรการควบคุมสื่อมวลชนขึ้นใหม่ประยุกต์จากแนวคิดของ ปีเตอร์ เอ็ม แซนด์แมน และคณะ (Peter M. Sandman et al,1982) เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของการควบคุมสื่อมวลชนในสังคมไทย โดยแบ่งเป็น 4 มาตรการ ดังนี้ คือ

1. มาตรการควบคุมตนเอง (self - control) มาตรการนี้เป็นความรับผิดชอบที่เกิดจากสำนัก และความตระหนักของบุคคลในวงการสื่อมวลชนเอง ถึงบทบาทที่เหมาะสมของสื่อมวลชน ต่อสังคมโดยรวม มาตรการควบคุมตนเองของสื่อมวลชน ประกอบด้วย

1.1. จรรยาบรรณของสื่อมวลชน เป็นจริยธรรมที่นักวารสารศาสตร์ หรือนักการสื่อสารพึงปฏิบัติในฐานะผู้ประกอบการวิชาชีพด้านนี้ เช่น จรรยาบรรณของสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย จรรยาบรรณของสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

1.2 สภาวิชาชีพด้านวารสารศาสตร์ เป็นมาตรการควบคุมเริ่มต้นจากคนในวงการสื่อมวลชน สำหรับประเทศไทยยังไม่มีสภาวิชาชีพด้านนี้

2. มาตรการควบคุมโดยสาธารณะ (Public Control)

การควบคุมโดยสาธารณะ เป็นการควบคุมที่เกิดจากสาธารณชนที่อยู่ภายนอกวงการสื่อมวลชน แต่มีปฏิริยาตอบสนองการทำงานของสื่อมวลชน จำแนกได้เป็น 5 แบบตามลักษณะผู้รับสาร คือ

2.1 การควบคุมโดยปัจเจกชน คือ การที่ปัจเจกชนมีปฏิริยาต่อสื่อโดยย้อนกลับสารไปยังสื่อมวลชน

2.2 การควบคุมจากประชาชนในฐานะผู้บริโภคที่เปิดรับสารจากสื่อมวลชน

2.3 การควบคุมจากกลุ่มผลประโยชน์

2.4 การควบคุมจากมติมหาชน

2.5 ระบบการแข่งขันทางธุรกิจ โดยเฉพาะการแข่งขันระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเอง เพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากผู้รับสารก็เป็นส่วนสำคัญในการที่สื่อมวลชนต้องปรับปรุงและแก้ไขการทำงานของตนเสมอ เพื่อรักษาและเพิ่มจำนวนผู้รับสาร

3. มาตรการควบคุมทางกฎหมาย หมายถึงการควบคุมสื่อมวลชนตามประมวลกฎหมาย ซึ่งศาลสถิตยุติธรรม จะพิจารณาตัดสินโดยคำนึงถึงความถูกต้อง และผลประโยชน์ของผู้มีส่วนร่วมในทางการสื่อสารทุกระดับ ได้แก่ บัณฑิตนักเขียน บริษัทห้างร้าน สังคม และรัฐ

ระเบียบวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2521 ของกรมประชาสัมพันธ์ ในหมวดที่ 1 ว่าด้วยการควบคุมรายการที่จะออกอากาศ ที่ฝ่ายตรวจพิจารณารายการโทรทัศน์ของสถานีโทรทัศน์ทุกช่องใช้เป็นกรอบ คือ

ข้อ 16 รายการที่จะออกอากาศโดยส่งทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ได้จะต้อง

(1). ไม่เป็นการแสดงซึ่งอาจจะกระทบกระเทือนหรือดูหมิ่นต่อสถาบันกษัตริย์ รวมถึงประมุขของประเทศอื่นๆด้วย

(2). ไม่เป็นการแสดงออกโดยจงใจก่อให้เกิดการดูหมิ่นเหยียดหยามประเทศชาติ รัฐบาล เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือกลุ่มชนใด

(3). ไม่เป็นการแสดงที่ลบลู่ เหยียดหยาม หรือนำความเสื่อมเสียมาสู่ศาสนาใด หรือไม่เคารพต่อปูชนียบุคคล ปูชนียสถาน หรือปูชนียวัตถุ

(4). ไม่เป็นการแสดงที่ขัดต่อความเรียบร้อยของประชาชน ก่อให้เกิดความแตกแยกสามัคคีระหว่างคนในชาติ หรือกระทบกระเทือนต่อสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ

(5). ไม่เป็นการแสดงที่ขัดต่อศีลธรรม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติ

(6). ไม่เป็นการแสดงออกทางการเมือง ซึ่งอาจเป็นการบ่อนทำลายหรือกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ

(7). ไม่เป็นการแสดงออกทางขบวนการมรณะ หรือลามกอนาจาร

(8). ไม่เป็นการแสดงออกถึงความทารุณโหดร้าย ขาดมนุษยธรรมป่าเถื่อนหรืออุจาดแก่ผู้ฟังและผู้ชม

(9). ไม่เป็นการแสดงออกถึงเรื่องเพื่อเจ้า หลอกหลวง ไร้อารยะ ซึ่งอาจชักจูงให้ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนหลงเชื่ออย่างงมงาย

(10). ไม่เป็นการแสดงถึงพฤติกรรมของผู้ร้ายซึ่งผิดธรรมดา อันอาจเป็นเหตุชักจูงหรือส่งเสริมให้เกิดอาชญากรรมยิ่งขึ้น

ในกรณีที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามวรรคหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตมีอำนาจประกาศกำหนดรายละเอียดการแสดงที่จะถือว่า เป็นรายการที่มีลักษณะมิให้มีการออกอากาศเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้รับใบอนุญาตยึดถือปฏิบัติตามต่อไปได้

4. มาตรการควบคุมทางการปกครอง สำหรับการควบคุมสื่อมวลชนด้วยมาตรการทางการปกครองในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า รัฐยังคงมีบทบาทสูงในการเป็นผู้กำหนดบทบาทถึงสิ่งที่ต้องกระทำและต้องไม่กระทำของสื่อมวลชน ทั้งเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการวินิจฉัยเมื่อมีปัญหาอีกด้วย หน่วยราชการของรัฐบาลที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลสื่อมวลชนมีเป็นจำนวนมาก แต่ที่สำคัญมีบทบาทกว้างขวางแยกได้เป็น 3 หน่วยงาน คือ

- กระทรวงมหาดไทย
- คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์
- คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

ทฤษฎีเกี่ยวกับการควบคุมสื่อมวลชน จะนำมาอธิบายการตัดสินใจในเชิงจริยธรรมของบุคคลทั้ง 6 กลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มผู้ตรวจพิจารณารายการโทรทัศน์ เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง-การแทรกแซง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมสื่อมวลชน

ดารุเรศ กาศโอสถ (2534) ศึกษาเรื่อง บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์: ศึกษาเฉพาะกรรมการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ทางวิทยุโทรทัศน์

ผลการศึกษาพบว่า ในการทำงานคณะกรรมการอาศัยกฎระเบียบ ประสบการณ์จากการศึกษาและอาชีพ รวมทั้งดุลยพินิจของคณะกรรมการเป็นหลักเกณฑ์ในการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ ซึ่งถูกวิจารณ์ว่า หลักเกณฑ์ไม่มีมาตรฐาน ส่งผลให้เกิดหน้าที่แฝงที่ไม่คาดหวังต่อสถานี ผู้ประกอบการ และผู้ชมต่างมีภาพลักษณ์ต่อคณะกรรมการทั้งทางบวกและทางลบ ทำให้คณะกรรมการไม่มีบทบาทกำหนดเนื้อหาของรายการ ส่งเสริม สนับสนุน หรือเป็นตัวชี้แนะสื่อมวลชนได้เท่าที่ควร เพียงแต่ทำหน้าที่ควบคุม กำหนดข้อห้ามเชิงปฏิเสธเพียงด้านเดียว ผู้ที่สามารถกำหนดรายละเอียดเนื้อหาของรายการได้คือฝ่ายผู้ประกอบการ เช่น ผู้สร้าง สถานี ผู้กำกับรายการ ผู้สนับสนุนรายการ ซึ่งผู้ประกอบการมักมีทรศนะต่อการทำงานของคณะกรรมการในทางลบมากกว่าทางบวก จนเกิดข้อขัดแย้งทางความคิดในการตรวจพิจารณารายการกับคณะกรรมการอยู่เสมอ ตลอดจนจำนวนคณะกรรมการไม่สามารถรองรับรายการที่ส่งให้ตรวจพิจารณาซึ่งมีเพิ่มขึ้นได้

เพื่อยุติข้อขัดแย้งและปัญหาดังกล่าว ประกอบกับเพื่อให้สถานีมีความรับผิดชอบพิจารณารายการด้วยตนเอง และได้มีการแก้ไขกฎหมายวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ฉบับ

ใหม่ จึงมีผลให้ กบว.ลดบทบาทลง และคณะกรรมการหมคอำนาจหน้าที่ตรวจสอบพิจารณารายการก่อนออกอากาศ ตั้งแต่ 1 มกราคม 2535 เป็นต้นไป ภายใต้กฎหมายฉบับใหม่ กำหนดให้สถานีแต่ละแห่งรับผิดชอบ และพิจารณารายการกันเอง ให้อำนาจศาลเป็นผู้ตัดสิน และลงโทษผู้กระทำผิดได้ตามกฎหมาย และให้กรมประชาสัมพันธ์ทำหน้าที่ตรวจสอบรายการ

ผลการศึกษาดังกล่าว ทำให้ได้ทราบแนวการทำงาน บทบาท และหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจสอบพิจารณารายการโทรทัศน์ ถึงแม้ขณะนี้จะไม่มีความจำเป็นในการตรวจสอบพิจารณารายการแล้ว โดยเป็นหน้าที่ของสถานีแต่ละแห่ง แต่ตลอด 13 ปีของการทำงานอย่างต่อเนื่องได้วางหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบพิจารณารายการ เช่น ข้อห้ามประเภท ความรุนแรง ส่งเสริมอาชญากรรม ขั้วคุกคามรมย์ ลามกอนาจาร ไม่ให้ประโยชน์แก่ผู้ชม ขัดต่อศีลธรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ผลเสียดศาสนา ผลเสียดต่อประเทศชาติ รัฐบาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ

การศึกษาดังกล่าวได้ให้แนวทางการศึกษาต่อไปว่า เกณฑ์เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการทำงานของฝ่ายตรวจสอบพิจารณารายการโทรทัศน์ของแต่ละสถานีอยู่หรือไม่ บทบาทที่กบว.ถูกวิจารณ์ในทางลบจากผู้ประกอบการ เช่น การทำหน้าที่ควบคุม และกำหนดข้อห้ามเชิงปฏิเสธเพียงอย่างเดียว ปัญหาความขัดแย้งทางความคิดเห็นในการตรวจสอบกับผู้ผลิต และจำนวนผู้ตรวจสอบพิจารณารายการไม่เพียงพอ ยังเป็นปัญหาที่สถานีโทรทัศน์ประสบปัญหาต่อเนื่องอยู่หรือไม่

พชณี เขจรรรยา และคณะ (2529) ทำการวิจัยเรื่องโครงสร้างระบบสื่อมวลชนในประเทศไทย เพื่อศึกษาลักษณะการจัดโครงสร้างของหน่วยงานสื่อมวลชน ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสื่อวิทยุโทรทัศน์ พบว่า โครงสร้างระบบการควบคุมการกระจายเสียงของไทยเป็นโครงสร้างที่สลับซับซ้อนมาก มีการแบ่งการควบคุมย่อยลงไปในแต่ละหน่วยงาน อย่างไรก็ตาม การควบคุมแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ การควบคุมโดยรัฐบาล และการควบคุมตนเองของสื่อมวลชน

การควบคุมโดยรัฐบาล แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1). การจัดตั้งสถาบันขึ้นมาควบคุมโดยตรง เช่น คณะกรรมการบริหารงานวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ 2). การออกกฎหมายระเบียบข้อบังคับมาใช้เพื่อควบคุมโดยตรง เช่น พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ 3). การควบคุมโดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งด้านให้ความคุ้มครองและควบคุม เช่น กฎหมายอาญากฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ส่วนการควบคุมโดยสื่อมวลชน วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ มีมาตรการควบคุมตนเอง ได้แก่ จริยธรรมวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ข้อบังคับของสมาคมนักวิทยุโทร

ทัศนแห่งประเทศไทย มีข้อน่าสังเกตว่า ระบบการควบคุมสื่อโทรทัศน์แม้จะมีหลายสถาบันออกกฎหมายระเบียบข้อบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ก็ยังไม่สามารถควบคุมสื่อมวลชนได้ดีเท่าที่ควร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปรต่าง ๆ เช่น รายได้จากการบริการโฆษณาธุรกิจ และระบบบริหารราชการ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของสื่อมวลชน

สุพัตรา คูหากาญจน์ (2530; 7 อ้างถึงใน อูราเพ็ญ ตริยางค์กุล , 2535 ; 37) ทำการศึกษาเนื้อหาจริยธรรมในโทรทัศน์ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึงแนวทางในด้านการประพฤติปฏิบัติ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งเป็นมาตรฐานของสังคม อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่พึงประสงค์ของสังคมไทยในปัจจุบัน

วัฒนา วัฒนพงษ์ และคณะ (2531 : 168-174 อ้างถึงใน อูราเพ็ญ ตริยางค์กุล , 2535 : 39) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “สื่อมวลชนและบทบาททางจริยธรรม” โดยพิจารณาว่าสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์ มีบทบาทสำคัญยิ่งในด้านความน่าเชื่อถือของข่าวสาร เพราะผู้ชมสามารถมองเห็นและได้ยินไปพร้อมกัน โดยเฉพาะรายการข่าว ถ้าสื่อไม่ตระหนักบทบาทที่ถูกต้องจะเป็นผลร้ายต่อประชาชนและสังคมมาก วัฒนา วัฒนพงษ์ได้สรุปบทบาทที่ถูกต้องของสื่อในกรอบจริยธรรมไว้ดังนี้

1. ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม กล่าวคือ การใช้สิทธิใดๆ ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อบุคคลอื่นด้วย อีกนัยหนึ่ง สิทธิจะต้องควบคู่กับความรับผิดชอบเสมอ ดังนั้นบุคคลที่ใช้สิทธิในการสื่อสาร จะต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมโดยคำนึงถึงผลดีต่อส่วนรวมทั้งหมด

2. ต้องยึดมั่นในหน้าที่สนองต่อประโยชน์และความสนใจของสาธารณชน เพราะคลื่นที่ออกอากาศมีจำกัด และถือเป็นสมบัติส่วนหนึ่งของสาธารณชน ผู้มีสิทธิออกอากาศจึงต้องให้หลักประกันว่า จะมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสาธารณชนอย่างยิ่ง

3. ต้องทำงานด้วยความรอบคอบ และมีสายตาแหลมลึกและกว้างไกล

4. ต้องพยายามยกระดับบรรณนิมของผู้รับข่าวสารให้สูงขึ้น

5. ต้องมีนโยบายที่ชัดเจน มุ่งพัฒนา และยกระดับการดำรงชีพของประชาชน การที่จะต้องมีนโยบายชัดเจน ก็เพื่อที่สื่อมวลชนจะได้ดำเนินรายการวิทยุและโทรทัศน์ให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ

“เพราะคุณภาพของวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์นั้น ขึ้นอยู่กับนโยบายของสถานี เจ้าหน้าที่จรรยาบรรณ ผู้ผลิตรายการ ผู้กำกับรายการ และผู้แสดงหรือผู้ประกาศรายการนั้น รายการจะมีคุณค่าได้ ก็ต่อเมื่อนโยบายและบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ ประสบการณ์ที่ดี (จอมพล ถนอม กิตติขจร , 2515: 2)

6. ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวังไม่ประมาท

7. ต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้ฟังและผู้ชมอื่นๆด้วย ในการเผยแพร่รายการโทรทัศน์ผู้รับผิดชอบควรคำนึงถึงกลุ่มผู้ชมอื่นๆด้วย ที่มีใช้กลุ่มเป้าหมายของรายการ

8. ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของตนเอง ย้ายยอมเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ ต้องมีความเป็นตัวของตัวเองในการกำหนดทิศทางของรายการ

9. ต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐานรายการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ และดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดส่งวิทยุกระจายเสียงหรือโทรทัศน์ดังระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2518

อุราเพ็ญ ตรียางค์กุล (2535) ได้รวบรวมการตีความคำว่า “จริยธรรม” ในความหมายของนักจิตวิทยา นักการศึกษาต่างประเทศ โดย เพียเจท์ (Piaget 1960 : 1) กล่าวว่า จริยธรรมคือองค์ประกอบของกฎเกณฑ์ที่บุคคลยอมรับว่าถูกต้องดีงาม เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคม ซึ่งคล้ายกับการนิยามของ บราวน์ (Brown 1965 : 411) ซึ่งเห็นว่า จริยธรรม คือกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะการกระทำที่ถูกจากการกระทำที่ผิด ซึ่งจริยธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้ เพราะอิทธิพลจากจริยธรรมของสังคมอื่นและสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม ในขณะที่โคลเบอร์ก (Kolberg 1971 : 405) เห็นว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมการตัดสินใจความถูกต้อง เหมาะสมของพฤติกรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดนั้น มีลักษณะเป็นเหตุผลเชิงสากลไม่ขัดแย้งกัน เป็นเหตุผลที่มีรากฐานมาจากความมีหลักการ และเป็นอุดมคติ

อุราเพ็ญ ตรียางค์กุล (2535) ยังรวบรวมแนวคิดของนักสังคมวิทยาหลายคนที่ศึกษาเรื่องจริยธรรม และได้นิยามไว้ อาทิ กิรติ บุญเจือ (2519: 5) กล่าวว่า จริยธรรม คือประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญและมีการตัดสินใจ ก่อ สวัสดิพาณิชย์ (2522: 8) มีความเห็นว่า จริยธรรม คือประมวลความประพฤติ และความนึกคิดในสิ่งดีงาม เหมาะสม นอกจากนี้ สาโรจน์ บัวศรี (2522: 18) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ไว้ว่าเป็นแนวทางในการประพฤติตน เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสงบร่มเย็นในสังคม จริยธรรมมีโครงสร้างอย่างน้อย 2 ข้อ คือ ศีลธรรม (Moral Value) สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติและคุณธรรม (Ethical Value) สิ่งที่เราควรปฏิบัติซึ่งทั้ง 2 ข้อ รวมแล้วเรียกว่า จริยธรรม

จริยธรรม ในทัศนะของนักพฤติกรรมศาสตร์ ดวงเดือน พันธุมนาวิ (2520 : 4-6) อ้างถึงใน วินัย เจียมวิเศษสุข ,2535 : 14 -15) ได้แบ่งพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. **ความรู้เชิงจริยธรรม** หมายถึง การที่มีความรู้ไว้ในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดดีควรกระทำ และการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด ความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับทางสังคมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย

2. **ทัศนคติเชิงจริยธรรม** หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นเพียงใด ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคล ส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทัศนคติต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทัศนคตินั้นจะรวมทั้งความรู้ ความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทัศนคติเชิงจริยธรรมจึงสามารถใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เชิงจริยธรรมแต่เพียงอย่างเดียว ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นในเวลาหนึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. **เหตุผลเชิงจริยธรรม** หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้ แสดงให้เห็นเหตุจูงใจเบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมทำให้ทราบว่า บุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการเชิงจริยธรรม คือ เพียเจท์ และ ลอเรนซ์ โคลเบอร์ก ได้ใช้การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล เป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการ

ทางด้านจริยธรรมของบุคคล นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านอื่นๆ ของบุคคลด้วย คือ พัฒนาการด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคล

4. **พฤติกรรมเชิงจริยธรรม** หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือค่านิยมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน มีหลายประเภท เช่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้นส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของสื่อมวลชน จะนำมาอธิบายการตัดสินใจในเชิงจริยธรรมของกลุ่มผู้ผลิตรายการ และอีก 5 กลุ่มที่เกี่ยวข้อง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย